

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова

**ІСТОРИКО-ЛІТЕРАТУРНИЙ
ЖУРНАЛ**

12'2006

сніг. Буде врожай, багато стебел буде з двома колосками. Не вірите? Можу заприсягтися!.." [2, 92].

Сніг у "Гавертії", як і роса у дебютній повісті, — не тільки і не стільки художня деталь, скільки символ чистоти помислів і життєвих устремлінь головних персонажів. У доборі їх І. Григурко виявив послідовність, яка й засвідчила примітну ознаку індивідуального стилю молодого прозаїка — його пильну увагу до народного характеру, його схильність розглядати персонажів крізь призму неперобутих цінностей народної моралі. Думаю, що саме з огляду на цю особливість творчого мислення І. Григурка відомий прозаїк П. Загребельний пропонував повість "Гавертій" визнати "маленьким романом, може, наймініатюрнішим романом в сучасній українській літературі" [4].

Серйозної теоретичної експертизи це визначення жанру, мабуть, не витримало б, але й повністю відкидати його, вважати безпідставним, на мій погляд, не варто. Думаю, що було б краще, точніше назвати "Гавертія" "передчуттям роману" (і цю особливість твору молодого прозаїка П. Загребельний безпомилково відчув). Ну, а власне роман у доробку І. Григурка з'явиться дещо пізніше. На шляху до нього ще будуть численні нариси, репортажі, надруковані в обласній херсонській пресі, буде оповідання "День за днем" (Україна. — 1972. — № 41). Ці публікації не стануть примітними фактами творчої біографії автора. Хіба що переконливо засвідчать: у пошуках самого себе І. Григурко ішов крізь дні, місяці й роки, виповнені безнастанною роботою. Ішов до своєї теми, своєї проблематики, до свого жанру — ним, як переконаємося згодом, став роман.

Література

1. *Григурко І.* Настрій — робочий // Літературна Україна. — 1983. — 1 вересня.
2. *Григурко І.* Роса. — Одеса: Маяк, 1976. — 180 с.
3. *Дончик В.* На вимогу доби. Проза в журналах 1970-го // Літературна Україна. — 1970. — 25 грудня.
4. *Загребельний П.* Григурко відчиняє двері // Літературна Україна. — 1973. — 23 березня.
5. *Панченко В.* Віч-на-віч з епохою. — К.: Радянський письменник, 1987. — 246 с.
6. *Плющ В.* Світло натхненного слова // Григурко І. Червона риба. — К.: Радянський письменник, 1984. — С. 5–14.

7. *Фащенко В.* Новела з напівфабрикатів // Вітчизна. — 1971. — № 10. — С. 138–146.
8. *Федоровська Лада.* Крізь призму одного дня // Літературна Україна. — 1972. — 15 лютого.

Любов Ісаєнко

ХУДОЖНІЙ СВІТ ВАСИЛЯ САГАЙДАКА

Досліджуючи духовні пріоритети художнього світу Василя Сагайдака, робиться спроба довести, що у творах талановито поєднані думка, образ і пошук оригінальної поетичної форми.

Ключові слова: лірика, художній світ, афористичність.

Spiritual priorities of the Vasyl Sagajdak's artistic world are researched in this article. The article makes an attempt to prove that in the works a thought, a character and a search of the new poetic form are ably united.

Keywords: poetry, artistic world, aphorism.

Цікаво торкнутися чарівно-романтичного світу поета, відчуті його пристрасні, інтелектуально насичені овиди. Поетичний доробок справжніх майстрів вимагає особливого сприймання, своєрідних аналітичних пауз, аби сповна збагнути глибинний підтекст, повніше розкрити асоціативні розгалуження образу.

Серед розмаїття талантів Одещини чільне місце займає творча постать Василя Сагайдака.

Живописні образи увиразнюють портрет автора, що живе разом зі своїми ліричними героями і у світі "русалок" та інших "лісових демонів", а часто, торкнувшись земного життя, проходить шлях утверджень і втрат. Його твори — це щемна пісня любові, романтичне возвеличення людини, злети ліричного персонажа і автора, зачарованість історією рідного краю, а відтак — Україною. Все це позначене щирою сповідальністю, емоційною експресивністю вірша.

Поезії, які подарував нам митець, — це своєрідний словесний монтаж, десь, можливо, навмисне спрощені рядки, відсутність рим, розділових знаків, перенесення заголовків поезій у закінчення вірша, започаткування твору з крапки. У вірші поет заявляє:

... а на пісок спадають спогади
ні не спогади а рядки сеї книжки [5, 6].

А в іншому — щира поетична сповідь:

я викинув від пам'яті ключі
та спогади неначе блудні діти
вертаються у душу уночі [5, 12].

Але за всім цим — ліричний герой, який бажає реставрації власного "Я", і досвідчений автор, обдарований поет. Часто В. Сагайдак постає тонким музиком, творячи рапсодію і ноктюрн, слухаючи бандуриста, у якого "струна то затріпоче, ніби лист, / то громом загуркоче" [5, 96].

Специфіка мислення одеського поета характеризується афористичністю, що, як відомо, наповнює художній світ медитативністю. Глибока думка вірша виражається в лаконічній формі, містить більше значення, ніж сказано словом. Поетичні візії-роздуми митця, впливаючи на свідомість, запам'ятовуються як крилатий вираз: "тужно жити на світі що війнами руки гріє" [6, 6]; "самотній людині ніколи не буває самотньо" [6, 7]; "дивитись двома обличчями — молодим і зрілим" [6, 7]; "юність кохає у сні, тобто заплющеними очима" [6, 11]; "сумно писати веселі вірші / сумні — / не так сумно" [6, 46]; "не будеш майстром, як уміння й хист / не віддаси у спадок юній долі" [6, 96]; "життя — не вічний танець / під супровід вогнів а те що / пам'ятаєм з багать згорілих днів" [5, 44].

За особистісними, цілком ліричними малюнками визрівають узагальнення, філософські висновки. Ось, наприклад, перед нами малюнок розквітлих кленів перед брамою старого замку (поезія "Стіна"):

вихор спіралями розносить пилок
і повітря видається жовтим
наче дивишся на сонце заплющеними вічками
так народжуються галактики [7, 102].

Людина, чоловік, ще більше жінка, — це початок, точніше вічне продовження життя. Навіть драматична (трохи зухвала за задумом і змістом) поема "Гайдамаки II" із книги "Сніданок з русалкою" закінчується на улюбленій ноті В. Сагайдака — "дотанцює танець гонту Гонти внук" [5, 95].

"...Поезії Василя Сагайдака полишають його в числі найцікавіших поетів України...", вони "скеровані на пошук оновленої поетичної мови і форми", — [4, 2] наголошує редактор збірки "Повторення літа", лауреат Національної премії імені Тараса Шевченка Ігор Рима-рук.

Авторська позиція виявляється відкрито, у неприхованому ставленні до осмислюваної проблеми. Мимоволі відчуваєш емоційні хвилі митця, його болі і тривоги, його громадянський неспокій.

Твори поетичних збірок відбивають авторські пошуки, свідчать про намагання Василя Сагайдака звільнитися від шаблонів. Іноді поет сам у назві уточнює жанровий різновид: "Жінка у синьому. Поема спогадів і видів", "Поема з дощем уночі", "Стіна. Поема про Жовкви".

Василь Сагайдак важко пережив втрату друга Дмитра Герасимчука, присвятив побратиму "Поему про Дмитра", у якій згадує, як "тридцять років тому / ти привіз мене у це місто і залишив / у чужій кімнаті з місяцем наодинці / та чистим зошитом" [5, 62]. Митець зробив письменника, точніше, свого старшого весільного друга, героєм багатьох поем. Як, до речі, й інших реальних людей — першого лоцмана Іллічівського морського торговельного порту П. Батуру, журналіста М. Мунтяна, автора "М'ясоєдовської" М. Бенімовича, скрипкового майстра М. Мочалова, художника Ю. Коваленка, поета Б. Нечерду, прозаїка М. Цибу, вчительку Н. Іскало, літературознавця і державного діяча М. Косіва, осіб, котрі можуть себе пізнавати хіба за іменами і вподобаннями чи за професією, — скульптор Андрон, музикант Фелікс, астроном Геннадій, поетка Світлана.

Творчість Василя Сагайдака самовизначена як така, що, мабуть, не належить до жодного напрямку, течії, стилю, до жодних "ізмів". Стиль поета досить своєрідний, інколи незвичний, але дуже цікавий. Кожен, хто буде читати-слухати його поезію, має винести своє власне, індивідуальне бачення світу автора. Бо "не в тому справа, щоб відгадати, що хотів сказати автор, а в тому, щоб наше читання твору було якнайповніше й щоб нам дало якнайбільше задоволення з тієї симбіози того, що є в творі, й того, що в нас", — твердить Данило Гусар Струк у статті "Як читати поезії Емми Андіївської" [8, 217].

Поету одеської школи властиві формальні пошуки, освоєння динамічних і суперечливих тем новітнього часу, філософське переосмислення історичного досвіду.

Своєрідність поетичного доробку В. Сагайдака визначається тематичною різноманітністю, поєднанням трагізму з іронічно-медитаційним поглядом на світ і себе у ньому, хоча це не заважає йому бути тонким ліриком. Він володіє широкою гамою поетичних форм, серед них — римовані речі, в тому числі пісні, різні типи сонетів, верлібр, ритмічна проза, тривірші. Перші свої сонети Василь Сагайдак надрукував у збірці "Плекаю квіти". Вони були написані білим віршем. Це помітила Галина Гордасевич і в рецензії "... та інші" ("Жовтень", 1986, № 4) передбачила, що з молодого автора вийде гарний поет. Відома дослідниця літературного процесу не помилилася, бо невдовзі вийшла у світ збірка "Сонетний двір" (1987). У новій книжці "Поезії" [7], яка з'явилася в рік 60-ліття Василя Сагайдака, поет вплив у тканину української поезії одно-, двоскладові форми сонета і їх комбінації, так звані неправильні, безголові, половинні, обернуті, тріолетно-октавні, потрійні та інші. Поет не просто створює 14-тирядковий вірш, а різьбить свої сонети за класичною внутрішньо-сисловою схемою "теза — антитеза — гармонія" (класифікація Івана Франка). В. Сагайдак талановито поєднує думку і форму ("сонетних строф гарячі переплети"), творить потрійний сонет ("Богдан-Ігор Антонич"), а прикінцеві терцети, як правило, наснажує афористичним узагальнюючим сенсом чи яскравим образом: "нервово море сердиться, шумить: / не народити вдруге Афродіти" ("Після шторму") [7, 23]; "Без кобзарів не буде перемог" ("Кобзар") [7, 123]. Сонети стали суттєвими оздобами багатьох книг поета. Нову збірку "Поезії" завершує прозорий сонет "Автопортрет", у якому постає світлий образ митця.

Зблиски інтуїтивного світовідчуття та передбачення поєднуються у творах зі сповідальною відвертістю і малюванням словом.

"Поема без поеми", як слушно підкреслює одеський поет Станіслав Конак у статті "Непорушне лиш сонце любові", "може, це не так поема, як своєрідна мозаїка думок і почуттів, спостережень і настроїв, що огортали поета в різний час. На початку твору він, цілком свідомий своєї категоричності, застерігає:

хто не пам'ятає чи цурається дитинства,
ніколи не стане поетом, хоч купить
половину землі і хмар. стисне
зліва — лаштуй grindжолі до неба [7, 79].

Отакій суворий та одночасно іронічний початок зумовлює подальшу сповідальність поеми. Прекрасно, неповторним стилем, зма-

лює автор своє дитинство в Карпатах, часом не шкодує і грубуватих мазків, умочуючи пензля в гірські фарби... Але чим далі до теперішнього, тим сумнішими, суворішими стають кольори, бо свідчать про відсутність мами" [1, 5].

За силою поетичного впливу твори В. Сагайдака настільки своєрідні та самодостатні, що варто говорити про неповторний голос автора, який ніколи не втрачав свого, українського, тобто лишився справді українською поетаттю з самодостатньою експресією.

"Дуже своєрідна "поема з хвиль". Сім розділів її ніби написані самою підсвідомістю. Саме цим твір цікавий. Маємо перед собою незвичайну мозаїку зображення людей у природі і природи в людях...", — [1, 5] це думка із уже цитованої статті Ст. Конака, яка замислювалася як мимовільний плач за втраченим побратимом. Ця поема підкреслює спосіб будівництва поетом своїх більших творів — вони тримаються на чомусь одному: просторовому чи часовому відчутті, а то на логічних, а часом протилежних асоціаціях.

Дивовижне ставлення у Василя Сагайдака до природи, яка, криючи в собі таємниці, вчить сучасників бути щасливими, мудрими, а ліричний герой у творах — це Богом обдарована, багатогранна індивідуальність, яка реагує на найменші вияви побаченої в навколишній дійсності краси.

Пейзажні поезії у Василя Сагайдака мають філософський зміст. Природа думає і відчуває разом із поетом-мрійником, поетом-художником. Це, власне, відображення почуттів ліричного героя, його внутрішнього світовідчуття. Поет відчуває природу, вболіває за неї, бо "знайома смерека бідкалася, що у небі / меншає птахів...", а "у степах / зосталося сьогодні три орли-могиляники: / є пара під Савранню і ще одного птаха / бачили торік під Овідіюполем" [5, 26].

Споглядання всіх змін у природі переростає в переживання людського життя, все це породжує поетичні роздуми:

ти почався в мені, як дощ уночі. хмари, котрі ще
звечора закутали небо, не дали розгледіти
вступу та декорацій...
пальці акації пахли тривоною та алюмінієм. сніг
на щоках тане від поцілунків. білка, що змерзла у
чобітку, гріється під плащем [5, 33].

Поезія Сагайдака сприймається як взаємодокровення людини і природи.

Особливе місце у філософському розумінні духовного начала займають твори під назвою "Так говорив Сковорода" зі збірки "Великодній дощ". Автор вишукано вибудовує свій цикл, в якому об'єднує різні за жанром поезії. Це, зокрема, і білий вірш у вигляді передмови до власне "традиційних" (римованих) творів, у якому автор і ліричний герой постають як одне ціле. Цей вірш, схожий на щоденниковий запис, послідовно доводить читача до захоплення величчю генія української філософської думки.

Можна сперечатися, чи повноважно звів на одній царині духу нашого мислителя і данського філософа — фундатора екзистенціалізму Сьорена Кйоркегора, але, що це цікаво, — безсумнівний факт.

У створенні свого вірша, в побудові його духовної глибини, яка доводить предтечність філософа Г. С. Сковороди, автор використовує такий засіб поетичного мислення, як співставлення (паралельне міркування) — записи-виписи за щоденником тих літ:

"Що є філософія? Відповідь: перебувати / на самоті з собою, з собою вести розмову". Г. Сковорода.

"Я ніколи, однак, не читав у Святому писанні / заповіді: люби юрбу". С. Кйоркегор. [6, 57].

Трактатом "Так говорив Сковорода" зацікавились світові філософські товариства, тож є сподівання про видання цього твору іншими мовами. До речі, Василь Сагайдак, як колись Рільке, заради Кйоркегора вивчав данську мову.

Зрілий автор знайшов нову вісь — одну стежину, на якій зводить українського філософа і данського мислителя, розкриває нам не знані досі грані художнього самовияву. Митець дбайливо піклувався про молоде покоління, яке має розуміти, до чого йому прагнути, як пізнати себе у світі і світ у собі.

Василь Сагайдак — поет, який ще в юності обрав свою дорогу життя, часто йшов супроти тих сил, що нищили дух нації. Він "переживав" разом зі своїм героєм долю народу, прагнув "пройти самотужки // шмат історії" [5, 70], і йому "боляче", що "тільки // людина вдосконалює свій егоїстичний побут // а від того страждають всі інші живі створіння" [5, 70]. Поет пропускав через свою душу жорстокість сучасного світу, що не дозволяє людині стати чи хоч би відчути себе Людиною. Йому "хотілося вибачитися перед людьми": "Зустрів Михайла Косіва // що вернувся з табору у Мордовії // і теж вибачився бо не сидів" [7, 37] — це рядки із поезії

"Кава по-віденськи після дощу", що випромінюють високу життєстверджувальну енергію поета.

Вірші ніби досліджують часопростір життя (а, може, і смерті) звичайного, буденного, і тоді виникає риторичне питання:

як пояснити хлопцеві усе:
чи час несе чи через час несе
людей і риб, насіння і коріння? [5, 28].

Інтимна лірика поета глибоко асоціативна. Це поетична сповідь закоханого, вияв людської екзистенції. Послугуючись прийомом листа, використовуючи метафору та образи-символи, митець вимагає постійного думання над своїми творами.

Авторська почуттєвість, емоційність проявляється і в кольорі:

тобі життя донині теше
лиш кольорові олівці
і яблука такі ж як перше —
хрумкі солодкі золоті [6, 37].

Колір у поезії Василя Сагайдака досить характерний, цікава і символіка кольорів. "Золотий" колір — символ божественної сили, безсмертя. Дослідник О. Лосєв цікаво трактує символіку кольору: "Синь дає нам відчуття прохолоди, нагадує навіть тінь", "місячне світло (сяйво) є дещо холодне, сталеве. Воно є дещо електричне..., гіпноз" [3, 53–56]. У "поемі спогадів і видів" "Жінка у синьому" саме так і можна трактувати синій колір. Поет уже на початку заявляє:

їтиму веселим хмільним чи сумним —
завше за мною жінка у синьому [7, 125].

Потужний духовний потенціал поезії Василя Сагайдака адресований спраглим душам, які, спілкуючись з його поетичним віровченням, стають не просто спостерігачами, звиклими до прозових реалій життя, а людьми творчими. "Бо істинна поезія — річ правдива й незрадлива. Істинна поезія — примушує мислити й тонко відчувати. Істинна поезія — то, власне, спосіб існування людини" [1, 6].

Світло, мудрість людську, силу духу випромінюють твори талановитого одеського поета, випромінюють вічну любов до людей і землі.

Література

1. *Конак Станіслав*. Непорушне лиш сонце любові // Чорноморські новини. — 2006. — 28 січня.
2. *Логвиненко Олена*. Тарас Федюк: "Вірші пишуться для себе" // Літературна Україна. — 2004. — 11 листопада.
3. *Лосев А.* Философия. Мифология. Культура. — М.: Искусство, 1991. — 521 с.
4. *Сагайдак Василь*. Повторення літа: Поезії. — Львів: Кальварія, 2001. — 32 с.
5. *Сагайдак Василь*. Сніданок з русалкою: Поезії. — О.: Друк, 2003. — 102 с.
6. *Сагайдак Василь*. Великодній дощ. — О.: Астропринт, 2003. — 100 с.
7. *Сагайдак Василь*. Поезії. — О.: Астропринт, 2005. — 160 с.
8. *Струк Данило Гусар*. Як читати поезії Емми Андіївської// Українське слово. Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ століття. — В 4-х кн. — К.: Рось, 1994. — Кн. 3. — С. 216–223.

РЕЦЕНЗІЇ

ГЛИБИНА І СУМЛІННІСТЬ НАУКОВОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

Василь Фащенко. У глибинах людського буття. — Одеса: Маяк, 2005. — 640 с.

Ця книга вийшла в "Бібліотеці Шевченківського комітету", бо ж автор її за праці "У глибинах людського буття. Етюди про психологізм літератури" (1981) та "Характеры и ситуации" (1982) був удостоєний Державної (нині Національної) премії України ім. Т. Г. Шевченка за 1985 р.

У першій частині книги — "Етюди про психологізм літератури" йдеться про основоположну проблему літературознавства як науки про літературу, що є людинознавством. Ця проблема — визначення й навіть розчленування, розрізнення понять "людина", "індивід", "індивідуальність", "особистість", "характер". Дослідник, характеризує кожне з цих понять, справедливо твердить, що "людьми народжуються, а особистостями стають" [3, 23]. Він акцентує саме на особистісному началі як на індивідуальній

мірі соціальності людини, хоч, відверто скажемо, сьогодні вчений, мабуть, більше говорив би про індивідуальну міру морально-психологічної орієнтації людини, котра зростає як особистість. Взагалі думається, що книга виграла б, була б більш сучасною, якби з неї

